

Ang mga Nominal Marker ng Filipino at Ivatan

■ MARIA KRISTINA S. GALLEGO

Kasalukuyang nagtuturo ng Linggwistiks at wikang Hapon sa Departamento ng Linggwistiks, Unibersidad ng Pilipinas, Diliman. Siya ay nakapagtapos ng kursong BA Linggwistiks noong 2010 at ng MA Linggwistiks sa taong 2014 sa parehong institusyon. Nakapagsagawa ng mga field work at pananaliksik sa mga wika sa Pilipinas, partikular na sa wikang Filipino at mga wika sa Batanes, nang may partikular na tuon sa historikal at komparatibong analisis. Ilan sa mga interes sa pananaliksik ang comparative at historical linguistics, at mga wika sa Batanes katulad ng Ivatan at Itbayat.

ABSTRAK

Ang mga noun phrase sa mga wika sa Pilipinas ay kadalasang kakikitaan ng pananda bago ang pangngalan. Ang mga panandang ito, kilala sa tawag na determiner o nominal marker, ay mayroong iba't ibang gamit at porma. Sa tradisyonal na mga pag-aaral, madalas na pinagtutuunan ang syntactic na gamit ng mga panandang ito (halimbawa ay ang pagmamarka ng syntactic case), subalit kung susuriing mabuti ay hindi sapat ang ganitong pagtingin sa mga nominal marker sapagkat bagaman kakaunti ang porma, marami itong mga gamit na hindi lubos na naipapakita sa tradisyonal na mga terminolohiya. Sa pag-aaral na ito, muling sinusuri ang mga nominal marker ng mga wika sa Pilipinas batay sa distribution at partikular na gamit ng mga ito sa pangungusap. Nakatuon sa dalawang wika ang pag-aaral: Filipino at Ivatan. Natuklasan na bagaman magkaiba ang porma ng mga pananda sa dalawang wika, sumusunod ang mga ito sa magkahalintulad na padron, katulad na lamang ng distribution ng mga pananda sa mga pangungusap (i.e. bilang

ABSTRACT

Noun phrases in Philippine languages are typically composed of a noun preceded by an article. These articles, traditionally called determiners or nominal markers, have a number of forms and functions. Studies concerning these particles often focus on the syntactic function of such forms (as markers of syntactic case for example). However, taking a closer look at the behavior of these particles, it can be said that despite having limited forms in the languages, the function these particles play are quite varied. In this study, the nominal markers are re-analyzed based on their function and distribution in the sentence. The study focuses on two Philippine languages: Filipino and Ivatan. It was found that despite the surface differences in the two languages, the nominal marking system of Filipino and Ivatan follow a similar pattern and structure, such as the distribution of the markers in the sentence (i.e. as (1) markers of the complements of the predicate, (2) part of the predicate, and (3) part of adjuncts such as adverbs). Studies such as

(1) pananda ng complement ng predicate, (2) bahagi ng predicate, at (3) bahagi ng adjunct katulad ng pang-abay). Ipinapalagay na ang ganitong panibagong pagtingin sa mga nominal marker ay makaaambag sa malawakang diskurso tungkol sa mga katangian ng mga nasabing pananda. Halimbawa, ang paglapat ng ganitong pagsusuri sa iba pang wika ay makatutulong upang magkaroon ng mas malawak at malalim na pag-unawa tungkol sa katangian ng mga pananda sa mga wika sa Pilipinas. Gayundin, malaki ang tulong ng ganitong pananaliksik sa mga mag-aaral ng wika sapagkat naidedetalye ang gamit at pagkakaiba ng mga function word katulad ng mga panandang ito.

Mga susing salita: nominal marker, Filipino, Ivatan, syntax, komparatibong pagsusuri

this hopefully contribute to the discussion of the features of nominal markers in general. For instance, expanding the analysis presented here to other Philippine languages provides more information about the characteristics of the Philippine nominal markers. Moreover, a detailed analysis of the nominal markers in specific languages is advantageous for students and language learners because the precise usage and the minute differences of these oftentimes confusing function words are comprehensively explained.

Keywords: nominal markers, Filipino, Ivatan, syntax, comparative analysis

PANIMULA

Mayroong iba't ibang syntactic at semantic na katangian ang mga nominal expression, at kung susuriin ang estruktura ng isang nominal phrase, makikitang kadalasan itong binubuo ng isang pananda kasama ng pangngalan. Nagsisilbing pananda ng syntactic case at ng ilang mga semantic na katangian (katulad ng definiteness, specificity, at number), ang mga nasabing pananda ay kilala sa iba't ibang taguri katulad ng determiner, article, relational marker, preposition, nominal marker, at iba pa (Reid, "Determiners" 297-298).

Umaayon ang porma ng mga nominal marker batay sa syntactic case ng pangngalan. Kung susundin ang tradisyonal na pagtingin sa case (katulad ng kay Benton tungkol sa Pangasinan, kay Maree tungkol sa Ibatan, at kay Quakenbush tungkol sa Agutaynen), karamihan sa mga wika sa Pilipinas ay mayroong tatlo: (1) nominative, (2) genitive, at (3) locative. Sa pag-aaral nina Reid at Liao sa syntactic na typology ng mga wika sa Pilipinas, idinagdag ang dalawa pang case, ang (4) oblique, at (5) topic (465). Ayon sa kanila, ang Ivatan, isang Batanic na wikang sinasalita sa isla ng Batanes, ay gumagamit ng lahat ng nabanggit na case, samantalang ang Filipino, isang Central Philippine na wika, ay gumagamit lamang ng tatlo (nominative, genitive, at locative) (465).

Ang nominative na case ay makikita sa agent ng mga intransitive na pangungusap, katulad ng *Edward* sa (1a), at sa patient sa ilang mga transitive na pangungusap, katulad ng *Irawan* sa (1b).

(1) **Filipino**

- a. Umalis si Edward.
PFV.AF-alis NOM Edward
- b. Iginuhit ni Elinor ang larawan.
PFV.PF-guhit GEN Elinor NOM larawan

Ang nominative case ay kadalasang kapareho ng topic (o ang fronted noun phrase sa ilang mga pangungusap). Sa kabilang banda, makikita sa Ivatan na magkaiba ang nominal marker para sa dalawang nabanggit na case (Reid at Liao 465-466). Bilang halimbawa, ang *tao* 'tao' sa (2a) ang nakatatanggap ng nominative na case, samantalang sa (2b) ay nakatatanggap ito ng topic.

(2) **Ivatan** (sinipi mula kina Reid at Liao 465-466)

- a. Mangamomo o tao so motdeh no boday
IPFV.AF-takot NOM tao OBL bata GEN ahas
- do vahay.
LOC house

'Nananakot ang tao ng bata gamit ang ahas sa bahay.' (Hindi direktang salin)

- b. No tao am mangamomo so motdeh
TOP tao FT IPFV.AF-takot OBL bata
- no boday do vahay.
GEN ahas LOC bahay

'Ang lalaki ay nananakot sa bata gamit ang ahas sa bahay.'

Dagdag pa sa topic, ang Ivatan ay mayroon ding oblique na case (kaiba sa genitive na case) na makikita sa mga hindi nominative na indefinite na pangngalan sa mga transitive na pangungusap, katulad ng *motdeh* 'bata' sa (2a) at (2b).

Ang genitive na case naman ay kadalasang makikita sa mga complement sa mga pangungusap. Ilan sa mga ito ay ang agent sa ilang mga transitive na pangungusap, katulad ng *Elinor* sa (1b) at ng *Marianne* sa (3a); ang pangatlong complement sa ilang mga transitibong pangungusap katulad ng *tula* sa (3a); at ang possessor katulad ng *Meg* sa (3b) (Reid at Liao, 467).

(3) **Filipino**

a.	Ginawan
PFV.BF-gawa	ni
GEN	Marianne
Marianne	ng
GEN	tula
tula	si
NOM	John.
John
b.	Tumakbo
PFV.AF-takbo	nang
LIG	mabilis
mabilis	ang
NOM	kabayo
kabayo		
		ni
GEN	Meg.
Meg				

Kung susuriin ang mga pangungusap, makikitang ang iisang case (genitive) ay may tatlong iba't ibang syntactic na gamit. Ang ganitong paraan ng pagtingin sa mga pananda, bagaman praktikal, ay nagdadala ng komplikasyon sapagkat hindi tuwirang naipapakita kung ano ang partikular na gamit ng nominal na expression sa pangungusap. Sa susunod na seksiyon ay mas malalim pang ipaliliwanag ang isyung ito.

Ang mga locative at time expression ay tumatanggap ng locative na case, katulad ng *vahay* 'bahay' sa (2a) at (2b). Ang mga complement na mayroong locative na case ay maaari ding magsaad ng dahilan, gamit/instrumento, at layon (Reid at Liao 467).

Bukod sa pagiging pananda ng syntactic case, ang mga nominal marker na makikita sa mga wika sa Pilipinas ay kadalasang umaayon sa mga semantic feature ng pangngalan. Tingnan ang sumusunod na mga pangungusap bilang halimbawa.

(4) **Filipino**

a.	Tumawa
PFV.AF-tawa	ang
NOM.COM	lalaki.
lalaki
b.	Tumawa
PFV.AF-tawa	si
NOM.PERS	Edward.
Edward

(5) **Filipino**

a.	Kumanta
PFV.AF-kanta	si
NOM.SG	Marianne.
Marianne
b.	Nagsikantahan
PFV.AF.PLRL-kanta	sina
NOM.PLRL	Marianne.
Marianne

(6) **Ivatan**

a.	Nayteknik
PFV.AF-tayo | si
NOM.PROX | Wentworth.
Wentworth |
|----|--------------------------|------------------------------|-------------------------|

'Tumayo si Wentworth.'

- b. (Reid, *Ivatan 85*)
 Minodi **simna** Juan.
 PFV.AF-uwi **NOM.REM** Juan

'Umuwi si Juan.' (Literal na salin: Umuwi ang namayapang si Juan.)

Ilan sa mga semantic na katangian ng pangngalan sa mga wika sa Pilipinas ang [common] at [personal] gaya ng sa (4), kung saan maituturing na [common] na pangngalan ang *lalaki* sa (4a) at personal naman ang *Edward* sa (4b); [singular] at [plural] katulad ng sa (5), kung saan [singular] ang pangngalan sa (5a) at [plural] naman sa (5b); at [proximal] at [remote] na makikita sa (6), kung saan ang [proximal] ay nagpapahayag ng "kasalukuyan, nakikita, alam, malapit, makatotohanan, o buhay" at ang [remote] naman ay nagpapahayag ng "nakaraan, hindi nakikita, hindi alam, hindi makatotohanan, o patay" (Reid at Liao 471). Kung susundin ang ganitong pagpapakahulugan, ang remote na panandang *simna* sa (6b) ay nagpapahayag na ang tinutukoy na agent ng pandiwang *minodi* 'umuwi' sa pangungusap ay namayapa na, at ang pangungusap na ito ay maaaring nangyari sa nakaraan. Tinatalakay nang mas malalim ang morpemang *simna* bilang pananda ng [remote] na katangian sa susunod na bahagi ng papel.

Panibagong lente sa pag-aaral ng mga nominal marker

Ang mga naipakitang lapit sa pag-aaral ng nominal marker ay masasabing sumasaklaw sa malawak na gamit ng mga nasabing morpema sa mga wika sa Pilipinas. Sa kabilang banda, maaari ding masabing hindi ito sapat kung hihimaying mabuti ang porma, kahulugan, at gamit ng mga pananda. Tingnan ang sumusunod na mga pangungusap:

- (7) **Filipino**
 a. Pupunta si Edward **sa** amin.
 CONT.AF-punta NOM Edward **LOC** 1PLRL.OBL
- b. **Sa** kanila ang Norland.
 LOC 3PLRL .OBL NOM Norland

- (8) **Filipino**
 Sinaktan **ni** John ang puso **ni** Marianne.
 PFV.PF-sakit **GEN** John NOM puso **GEN** Marianne

Para sa isang taal na tagapagsalita ng Filipino, masasabing bagaman pareho ang porma ng mga pananda, i.e. *sa* sa (7a) at (7b) at *ni* sa (8), may pagkakaiba sa katangian ng mga pangngalan na minamarkahan ng mga ito. Kung ang gagamitin lamang na termino para maisalarawan ang gamit ng mga marker na ito ay locative at genitive, hindi tuwirang makukuha ang pagkakaiba sa mga nasabing pananda.

(9) **Ivatan**

- a. **Anu** Sabado u kakaru nu mavakes.
LOC Sabado NOM alis GEN babae

'Sa Sabado ang alis ng babae.'

- b. Nangwan **du** vahay u mavakes.
 PFV.AF-punta **LOC** bahay NOM babae

'Pumunta sa bahay ang babae.'

Gayundin, ang mga terminong ginagamit ay minsang nagpapakita na pareho lamang ang silbi ng dalawang magkaibang pananda, halimbawa ay ang *anu* sa (9a) at *du* sa (9b). Sapagkat parehong locative ang tingin sa dalawang pananda, hindi tuwirang naipapalabas na lubos na magkaiba ang gamit ng dalawang pananda, na kung susuriin pa nga ay hindi basta naipagpapalit sa pangungusap. Bukod pa rito, maraming nominal marker sa mga wika sa Pilipinas ang homophonous (may iisang porma ngunit may iba't ibang gamit at kahulugan) kaya kinakailangan ng muling pagsusuri sa mga nasabing morpema mula sa panibagong lente.

Sa pag-aaral na ito, masusing sinusuri ang mga nominal marker ng Filipino at Ivatan batay sa syntactic na distribution ng mga ito. Gayundin, tinitingnan ang partikular na gamit ng mga pananda sa loob ng pangungusap. Makatutulong ito upang magkaroon ng panibago at mas malalim na pagtingin sa mga nasabing morpema, hindi lamang sa pag-aaral sa mga wika sa Pilipinas kundi lalo't higit sa pag-aaral ng kabuuang katangian ng mga nominal marker. Gayundin, ang ganitong pag-aaral ay may malaking ambag sa mga mag-aaral ng wikang Filipino at Ivatan, sa paraang nahihimay ang maliliit na pagkakaiba ng mga nasabing porma.

Para sa pananaliksik, sinuri ang isang akdang nakasulat sa Filipino (ang variety na ginagamit sa Metro Manila at mga kalapit lalawigan nito) upang makuha ang iba't ibang porma at gamit ng mga nominal marker. Napili ang akdang *Alamat ng Gubat* ni Bob Ong dahil sinasalamain nito ang register ng Filipino na siyang ginagamit sa pang-araw-araw o madalas magamit ng isang taal na tagapagsalita ng wika. Gayundin, bilang isang nakalimbag na lathalain, ito ay ipinapalagay na dumaan sa masusing pag-eedit at pagwawasto kung kaya bagaman casual na register ang gamit ay masasabing sinasalamain din nito ang istandard na variety ng Filipino.

Para naman sa Ivatan, nagsagawa ng konsultasyon sa tatlong taal na tagapagsalita ng wika. Ang variety ng Ivatan ng mga kinonsultang informant ay ang Isamorong na ginagamit sa mga bayan sa timog ng Batanes katulad ng Ivana, Mahatau, at Sabtang. Dalawa sa mga informant ay kasalukuyang nakatira sa Batanes, at ang pangunahing informant naman ay kasalukuyang nakatira sa Lungsod Quezon, Metro Manila. Sa pagkuha ng datos, gumamit

ng sentence list na nakatuon sa iba't ibang anyo at gamit ng mga pananda sa pangungusap na siyang isinalin ng mga informant mula Filipino patungong Ivatan. Nagsagawa rin ng verification at karagdagang pagtatanong sa pangunahing informant upang mas malinawan tungkol sa gamit at restriksiyon ng mga pananda. Bagaman sinikap na mapalitaw ang mga nominal marker sa wika sa pagbubuo ng eliciting material, masasabing nasa preliminaryong bahagi pa lamang ang kasalukuyang pag-aaral para sa bahagi ng Ivatan sapagkat kakailanganin pa ng masusing corpus analysis sa wika upang makuha ang lahat ng posibleng anyo at gamit ng mga salitang ito katulad ng paggamit ng mga teksto at lathalaing nakalimbag sa wika na siyang isinagawa para sa bahagi ng Filipino.

Unang sinuri ang mga panandang makikita kasama ng mga complement sa Filipino at Ivatan. Nagsagawa rin ng komparatibong pagsusuri sa pagkakaipareho at pagkakaiba ng mga pananda sa dalawang wika sa pamamagitan ng pagtukoy sa pangkalahatang gamit at distribution ng mga ito sa pangungusap.

Ang mga nominal marker ng Filipino

Sa wikang Filipino, ginagamit ang panandang *ang* bilang nominal marker ng mga naka-focus na complement, gaya ng *pangil* sa (10). Ang nasabing complement ang nagsisilbing simuno sa pangungusap.

(10) Ipinakita ni Leon sa kaniya **ang** mga pangil.
 PFV.PF-pakita AM Leon DM 3SG.OBL FOC PLRL pangil

Makikita ring may pagkakaiba sa anyo ng pananda para sa pagmamarka ng [personal] at [common] na katangian ng pangngalan. Sa (11a), minamarkahan ng panandang *si* ang personal na pangngalan na *Leon*. Gayundin, ang [plural] at [singular] na katangian ay makikita sa mga pananda. Para sa mga common noun, idinadagdag lamang sa *ang* ang morpemang *mga* para ipakita na plural ang pangngalan, katulad ng sa (10) sa itaas. Para naman sa mga personal noun, ginagamit ang panandang *sina* para ipakita ang plurality, gaya ng sa (11b).

(11) a. Nagsalita rin sa wakas **si** Leon.
 PFV.AF-salita rin sa wakas FOC.PERS Leon

b. Hinahanap ko **sina** Manok at Pagong.
 IPFV.PF-hanap 1SG.GEN FOC.PERS.PLRL Manok at Pagong

Kung susuriin ang iba pang uri ng mga pangungusap, makikitang hindi lamang pangngalan ang minamarkahan ng mga pananda sa Filipino. Tingnan ang sumusunod:

(12)	Walang
NEGEXIST=LIG	sinuman
sinuman	sa
LM	paligid
paligid	ang
FOC	nakarinig
PFV.AF-dinig
	sa
PEM	kaniya.
3SG.OBL				
(13)	Ang
FOC	hindi
NEG	magmahal
magmahal	sa
TM	sariling
sarili=LIG	wika...
wika

Ang nominal marker na *ang* sa (12) at (13) ay tila maaari ding magmarka ng isang pandiwa (nakarinig) at ng isang negator (hindi). Gayundin, maaari nitong markahan ang mga existential expression (may) at preposition (sa). Kung susundin ang tradisyonal na pagsusuri sa mga nominal marker at determiner, ang ganitong mga pananda ay maaari lamang magmarka ng pangngalan, ngunit ang mga pangungusap katulad ng (12) at (13) sa itaas ay tila hamon sa nasabing depinasyon. May iba't ibang naihaing paliwanag sa nasabing isyu, katulad ng (1) proseso ng nominalization (ng ibang kategorya katulad ng mga pandiwa), (2) resulta ng pagkakaltas, kung saan nawala ang pangngalan sa parirala na nagbubunga ng pagkakaroon ng mga headless na relative clause, at (3) historikal na pagbabago sa mga determiner, kung saan ang mga ito diumano ay nagsimula bilang pagsasama ng isang pangngalan at ng isang grammaticalized na ligature: aN + nglig > ang (Reid, "Determiners" 301-303). Kakailanganin ng panibagong pag-aaral para talakayin ang nasabing isyu sa distribution ng mga determiner o nominal marker. Sa puntong ito, kung tatanggapin ang mga nabanggit na paliwanag, masasabing ang mga naipakitang nominal marker ay nagsisilbing pananda ng mga focused na complement sa pangungusap, maging nominalized na pandiwa man ito o pangngalan na nakaltas mula sa relative clause.

Ang mga hindi naka-focus na complement sa pangungusap ay minamarkahan naman ng mga pananda depende sa semantic role ng mga ito. Bilang pananda ng mga nasabing complement, ginamit ni Constantino ang tawag na complement marker para sa mga morpemang ito (80).

Ang panandang *ng* ay nagmamarka ng mga hindi naka-focus na agent (o actor) o patient (kilala rin sa tawag na direct object) sa pangungusap, gaya ng sa (14) at (15) sa ibaba.

(14)	Ipinatawag
PFV.PF-tawag	si
FOC	Tong
Tong	ng
AM	kaniyang
3SG=LIG	inang reyna.
inang reyna.AGENT
(15)	Hindi
NEG	ako
1SG.NOM	kumakain
IPFV.AF-kain	ng
PM	palaka at bibe.
palaka at bibe.PATIENT	

Itinuturing na theme ang (1) mga complement na nagsisilbing stimulus ng mga pandiwang nagsasaad ng emosyon tulad ng takot, lungkot, at kaligayahan, tulad ng iyo sa (16a), (2) mga complement na resulta ng pagbabago ng estado, katulad ng pakpak sa (16b), at (3) mga complement na kakikitaan ng paggalaw, katulad ng rosas sa (16c). Ang theme ay minamarkahan ng *ng* o *sa* sa Filipino, depende sa uri ng complement na idinidikta ng semantics at subcategorization ng pandiwa sa pangungusap. Halimbawa, ang ilang mga pandiwang nagsasaad ng emosyon katulad ng *nagulat* sa (16a) ay nangangailangan ng sa-complement, samantalang ang mga pandiwang nagsasaad ng pagbabago katulad ng *tinubuan* sa (16b) ay nangangailangan ng ng-complement.

(16)	a.	Nagulat	sa	iyong	sina	Bibe.
		PFV.EF-gulat	TM	2SG.OBL.THEME	FOC.PLRL	Bibe
	b.	Kapag tinubuan	na	ako	ng	pakpak...
		kapag PFV.PM-tubo	ADVP	1SG.NOM	TM	pakpak.THEME
	c.	Nagbigay	si	Edward	ng	rosas kay Elinor.
		PFV.AF-bigay	FOC	Edward	TM	rosas DM Elinor

Ang direction ay makikita sa mga complement na pinatutunguhan ng pandiwa, katulad ng *iyong* sa (17). May kaugnayan ito sa semantic role na location, na siyang makikita sa mga complement na nagsasaad kung saan ginawa ang pandiwa, katulad ng *gilid* sa (18). Ginagamit ang panandang sa upang markahan ang mga ito.

(17)	Sino	ang	nagbigay	sa	iyong
	Sino	FOC	PFV.AF-bigay	DM	2SG.OBL.DIRECTION
	ng	tungkulin	na		iyang?
	TM	tungkulin	LIG		iyang
(18)	...pasimpleng	umihi	sa	gilid...	
	pasimple=LIG	PFV.AF-ihing	LM	gilid.LOCATION	

Sa kabilang banda, makikitang hindi lamang *sa* ang ginagamit na pananda para sa complement na nagsasaad ng direction. Tingnan ang (19a) at (19b).

(19)	a.	Pumunta	ako	ng	Pemberley.
		PFV.AF-punta	1SG.NOM	DM	Pemberley.DIRECTION
	b.	Pumunta	ako	sa	Pemberley.
		PFV.AF-punta	1SG.NOM	DM	DIRECTION

Para sa mga proper noun katulad ng Pemberley sa parehong pangungusap, ang *ng* at *sa* ay tila maaaring magpalit nang walang pagkakaiba sa kahulugan (Malicsi 55). Tila hindi naman tinatanggap ang ganitong free variation sa mga pananda sa kaso ng mga complement na nagsasaad ng location, gaya ng sa (20), kung saan makikitang ungrammatical ang (20b) na gumagamit ng panandang *ng*.

(20)	a.	Nagkita	sila	sa	Highbury.
		PFV.AF-kita	3PL.NOM	LM	Highbury.LOCATION
	b.	Nagkita	sila	ng	Highbury.
		PFV.AF-kita	3PL.NOM	LM	Highbury.LOCATION

Kung susuriin naman ang *sa* at *ng* bilang pananda ng mga common noun sa ilang pangungusap, makikitang pinahihintulutan ang ganitong pagpapalitan nang mayroong dalang pagkakaiba sa kahulugan. Tingnan ang (21).

(21)	a.	Si	Elinor	ang	gumuhit	ng	larawan.
		FOC	Elinor	FOC	PFV.AF-guhit	PM	larawan.PATIENT
	b.	Si	Elinor	ang	gumuhit	sa	larawan.
		FOC	Elinor	FOC	PFV.AF-guhit	PM	PATIENT

Masasabing ang gamit ng *sa* at *ng* sa mga pangungusap gaya ng sa (21a) at (21b) ay may pagkakaiba pagdating sa semantic feature na [definite], kung saan *sa* ang tumutukoy sa mga definite na complement samantalang ang *ng* ay tumutukoy sa mga indefinite.

Ang perceptee naman, halimbawa ay ang *kawalan* sa (22), ay ang complement ng pandiwa na may kinalaman sa paningin, pandinig, pang-amoy, at iba pa (Malicsi 40). Ito ay minamarkahan ng panandang *sa*.

(22)	Napatingin	lang	sa	kawalan	ang	huli.
	PFV.AF-tingin	ADVP	PEM	kawalan.PERCEPTEE	FOC	huli

Katulad ng karamihan sa mga complement na nagsasaad ng direction, location, at perceptee, ang reciprocal actor ay minamarkahan ng *sa* sa Filipino gaya ng sa (23).

(23)	Nakipag-usap	siya	sa	akin.
	PFV.AF-usap	3SG.NOM	RAM	1SG.OBL.RECIPROCAL.ACTOR

Kadalasang minamarkahan ng kombinasyon ng mga morpema ang means o instrumento: ang panandang *sa* kasama ng nominal na *pamamagitan* at ng pertinence marker na *ng*. Kaya sa (24) sa ibaba, masasabing ito ay resulta ng pagkakaltas mula sa orihinal na pangungusap na: Tutuhugin na siya (sa pamamagitan) ng matatalas niyang kuko. Bilang resulta, natira na lamang na pananda ng means ang nominal marker na *ng*.

(24)	Tutuhugin	na	siya	ng	mga	matatalas
	CONT.PF-tuhog	ADVP	3SG.NOM	MM	PLRL	matatalas
	niyang		kuko.			
	3SG.GEN=LIG		kuko.MEANS			

Ang pananda para sa beneficiary complement ay kombinasyon ng preposition na *para* at ng nominal marker na *sa*.

(25)	May	dala	ako	para sa	iyo.
	EXIST	dala	1SG.NOM	BM	2SG.OBL.BENEFICIARY

Sa Filipino, ang cause ay minamarkahan ng *dahil* kasama ng panandang *sa*. Sa (26), nakaltas ang unang morpema (*dahil*) at natira ang *sa*.

(26)	Masusunog	ka	sa	init ng araw.
	CONT.AF-sunog	2SG.NOM	CM	init ng araw.CAUSE

Para sa mga nabanggit na unfocused na complement, ang mga panandang nagmamarka ng [personal] na feature ay makikita sa mga susunod na halimbawa. Katumbas ng panandang *ng* ang personal na panandang *ni* katulad ng sa (27a) na may plural na anyong *nina* gaya ng sa (27b). Katumbas naman ng panandang *sa* ang personal na panandang *kay* katulad ng sa (27c) na may plural na anyong *kina* gaya ng sa (27d).

(27)	a.	Inilabas	ni	Tong	ang	pasalubong.
		PFV.PF-labas	AM.PERS	Tong	FOC	pasalubong
	b.	Tinakot	siya	nina		Buwaya.
		PFV.PF-takot	3SG.NOM	AM.PERS.PLRL		Buwaya
	c.	Tumingin	si	Bibe	kay	Tong.
		PFV.AF-tingin	FOC	Bibe	PEM.PERS	Tong
	d.	Pumunta	siya	kina		Manok.
		PFV.AF-punta	2SG.NOM	DM.PERS.PLRL		Manok

Ang mga nominal marker ng Ivatan

Ang mga naka-focus na complement sa Ivatan ay posibleng markahan ng dalawang magkaibang pananda. Tingnan ang sumusunod na mga pangungusap.

- (28) a. Nayteknek **u** mutdeh.
 PFV.AF-tayo **FOC** bata
 'Tumayo ang bata.'
- b. **Nu** mutdeh, nayteknek.
 FOC child PFV.AF-tayo
 'Ang bata, tumayo.'

Kadalasang ginagamit ang panandang *u* upang markahan ang mga naka-focus na complement katulad ng sa (28a). Ngunit gaya ng nabanggit sa unang bahagi ng papel, iba ang panandang ginagamit para sa mga preposed focused complement sa Ivatan, katulad ng sa (28b). Ang mga nasabing complement ay itinuturing na topic ayon kina Reid at Liao (465), at minamarkahan ang mga ito ng panandang *nu*.

Kaiba sa mga common noun, ang preposed na personal noun ay gumagamit ng parehong pananda sa Ivatan, ang *si* sa (29a) at (29b). Makikita naman sa (29c) na walang katumbas na plural ang panandang *si*, at sa halip ay ginagamit ang panghalip na *sa* para sa pagmamarka ng plural na simuno.

- (29) a. Nayayu **si** John.
 PFV.AF-takbo FOC.PERS John
 'Tumakbo si John.'
- b. **Si** John, nayayu.
 FOC.PERS John PFV.AF-takbo
 'Si John, tumakbo.'
- c. Nayayu **sa** John.
 PFV.AF-takbo 3PLRL.NOM John
 'Tumakbo sila John.'

Katulad ng Filipino, gumagamit ng iba't ibang anyo ng pananda sa pagmamarka ng semantic role ng mga complement sa pangungusap. Para sa mga hindi naka-focus na agent, halimbawa, ginagamit ang panandang *nu* katulad ng sa (30) sa ibaba. Bagaman pareho ng anyo, ang panandang ito ay itinuturing na iba sa preposed focused complement marker na siyang tinalakay sa itaas.

(30) Nikanen **nu** mutdeh u mangga.
 PFV.PF-kain AM bata.AGENT FOC mangga

'Kinain ng bata ang mangga.'

Kaiba sa Filipino na iisa ang anyo ng pananda para sa mga hindi naka-focus na agent at patient, ang Ivatan ay gumagamit ng panandang *su* para sa mga patient na complement gaya ng sa (31).

(31) Nikuman **su** mangga u mutdeh.
 PFV.AF-kain PM mangga.PATIENT FOC bata

'Kumain ng mangga ang bata.'

Ginagamit din ang panandang *su* para sa theme. Sa (32), ang theme ang complement na kakikitaan ng paggalaw.

(32) Tinuruhan na u mutdeh **su** paray
 PFV.DF-bigay 3SG.GEN FOC bata TM palay.THEME

'Binigyan niya ang bata ng palay.'

Para sa direction at location, ginagamit ang panandang *du* sa Ivatan, gaya ng *kanakan a mavakes* 'babae' sa (33) na nagsasaad ng direction, at ng *Cebu* sa (34) na nagsasaad ng location.

(33) Naypasngen **du** kanakan a mavakes u mutdeh.
 PFV.AF-lapit DM babae.DIRECTION FOC bata

'Lumapit sa babae ang bata.'

(34) Nakasadyew sa su mangga **du** Cebu.
 PFV.AF-bili 3PLRL.NOM PM mangga LM Cebu.LOCATION

'Nakabili sila ng mangga sa Cebu.'

Kaiba sa Filipino na maaaring pagpalitin ang *sa* at *ng* sa mga proper noun na nagsasaad ng direction, hindi ito pinahihintulutan sa Iwatan. Tanging *du* lamang ang ginagamit para sa ganitong mga pangungusap gaya ng sa (35).

- (35) Nangay **du** Pemberley si Lizzie.
 PFV.AF-punta LM Pemberley FOC Lizzie

'Pumunta sa Pemberley si Lizzie.'

Gayundin, hindi makikita ang ganitong pagpapalitan ng pananda sa mga common noun upang magmarka ng katangiang [definite] sa complement. Ang complement na *mangga* sa (36) ay minamarkahan ng *su* bilang pananda ng semantic role na patient, ngunit hindi ng katangiang [definite].

- (36) Nu mutdeh u nikuman **su** mangga.
 FOC bata FOC PFV.AF-kain PM mangga

'Ang bata ang kumain ng mangga.'

(Kaugnay na pangungusap: Ang bata ang kumain sa mangga.)

Ang perceptive katulad ng sa (37) at ang reciprocal actor katulad ng sa (38) ay minamarkahan ng *du*.

- (37) Tumideg **du** mavakes u mahakay.
 PFV.AF-titig PEM babae.PERCEPTEE FOC lalaki

'Tumitig sa babae ang lalaki.'

- (38) Nachisisirin u mutdeh **du** mavakes.
 PFV.AF-usap FOC bata RAM babae.RECIPROCALACTOR

'Nakipag-usap ang bata sa babae.'

Kaiba sa Filipino na gumagamit ng mas mahabang konstruksiyon na *sa pamamagitan ng X* upang markahan ang mga complement na nagsasaad ng means o instrumento, ang Iwatan ay gumagamit lamang ng panandang *nu*, gaya ng sa (39).

- (39) Namungeh su kayu u tawu **nu** lukuy.
 PFV.AF-putol PM kahoy FOC tao MM itak.MEANS

'Namutol ng kahoy ang lalaki gamit ang itak.'

Ginagamit ang *du* kasama ng pang-ukol na *para* bilang pananda ng beneficiary complement, gaya ng sa (40).

(40) Nanadyew su kendi u mahakay
 PFV.AF-bili PM kendi FOC lalaki

para du mutdeh.
 BM bata.BENEFICIARY

'Bumili ng kendi ang lalaki para sa bata.'

Upang markahan ang complement na nagsasaad ng cause, mayroong dalawang magkaibang pananda ang wikang Ivatan. Ginagamit ang *du* sa mga complement na mayroong neutral o positibong pagpapakahulugan, gaya ng sa (41a), samantalang ginagamit ang *takan* kasama ng *du* sa mga pangungusap na may negatibong interpretasyon, gaya ng *nadiman* sa (41b), o ng mga aksiyon katulad ng pag-iyak, pagkakasakit, at iba pa.

(41) a. Naypapia u mutdeh **du** dasal.
 PFV.EF-galing FOC bata CM dasal.CAUSE

'Gumaling ang bata sa dasal.'

b. Siya u nadiman **takan du** tibi.
 3SG.NOM FOC namatay CM tibi.CAUSE

'Siya ang namatay sa tibi.'

Ang mga katumbas na personal na pananda para sa Ivatan ay *ni* at *di* na makikita sa (42a) at (42c). Hindi tulad ng mga naka-focus na personal noun na sa halip na plural na pananda ay ang panghalip na *sa* ang nagsasaad ng plurality, ang panandang *da* ay ginagamit upang magmarka ng plural na pangngalan para sa parehong *ni* at *di*, gaya ng sa (42b) at (42d).

(42) a. Sinadyew **ni** Darcy u vahay.
 PFV.PF-bili AM.PERS Darcy FOC bahay

'Binili ni Darcy ang bahay.'

b. Sinadyew **da** Darcy u vahay.
 PFV.PF-bili AM.PERS.PLRL Darcy FOC bahay

'Binili nina Darcy ang bahay.'

c.	Tumideb	di	Elinor	si	Edward.
	PFV.AF-titig	PEM.PERS	Elinor	FOC	Edward

'Tumitig kay Elinor si Edward.'

d.	Tumideb	da	Elinor	si	Edward.
	PFV.AF-titig	PEM.PERS.PLRL	Elinor	FOC	Edward

'Tumitig kina Elinor si Edward.'

Bukod sa mga naipakitang semantic feature, ang proximity (ang complement na maaaring "nasa kasalukuyan, nakikita, alam, malapit, makatotohanan, o buhay" o "nasa nakaraan, hindi nakikita, hindi alam, malayo, hindi makatotohanan, o patay" (Reid at Liao 471) ay minamarkahan din ng ibang pananda sa Ivatan, ang *simna* o *dimna*.

(43)	a.	(Reid, Ivatan 85).			
		Minodi	simna	Juan.	
		PFV.AF-uw	REM	Juan	

'Umuwi si Juan.'

	b.	(Reid, Ivatan 86).			
		Minodi	kami	dimna	Juan.
		PFV.AF-uw	1PLRL.NOM	REM	Juan

'Umuwi kami kay Juan.'

Sa kabilang banda, ayon sa datos na nakalap para sa pag-aaral na ito, ang mga pangungusap sa (43) ay tila ungrammatical, sapagkat ang mga panandang *simna* at *dimna* ay hindi kayang magmarka ng pangngalan nang walang kaakibat na ibang pananda. Upang mamarkahan ng [remote] na feature ang mga pangngalan, gagamitin ang *simna* kasama ng mga personal na nominal marker (si, ni, at di) sa Ivatan. Ang paggamit ng mga nasabing pananda upang tumukoy sa mga namayapa ay obligatory sa wika sapagkat bawal tawagin ang mga namayapa gamit lamang ang kanilang mga pangalan. Tingnan ang sumusunod na mga pangungusap bilang karagdagang halimbawa.

(44)	a.	Nimudi	si	simna	Henry.
		PFV.AF-uw	FOC.PERS	REM	Henry

'Umuwi si Henry.'

	b.	Nituruh	ni	simna	Henry
		PFV.PF-bigay	AM.PERS	REM	Henry

di	Fanny	u	rosas.
DM	Fanny	FOC	rosas

'Binigay ni Henry kay Fanny ang rosas.'

c.	Nangay	kami	di	simna	Henry.
	PFV.AF-punta	1PLRL.NOM	DM.PERS	REM	Henry

'Pumunta kami kay Henry.'

d.	Nangay	kami	damna	Henry.
	Pumunta	1PLRL.NOM	DM.PERS.PLRL=REM	Henry

'Pumunta kami kina Henry.'

Ang *damna* sa (42d) ay ang pagsasama ng plural nominal marker na da at ang remote marker na *simna*. Ang mga pangungusap sa itaas ay may [remote] na pagpapakahulugan sapagkat ang mga complement na tinutukoy ng *simna* ay namayapa na at kadalasang pangnakaraan ang interpretasyon ng mga pangungusap (lalo na kung ang tinutukoy na agent ng pandiwa ay ang remote na complement katulad ng sa (44a) at (44b)). Hindi tuwirang naipakikita sa salin sa Filipino ang ganitong interpretasyon sa mga pangungusap sapagkat walang katumbas na pananda sa nasabing wika.

Ang distribution ng mga nominal marker sa pangungusap

Bagaman may ilang pagkakaiba sa Filipino at Ivatan pagdating sa anyo at partikular na gamit ng mga pananda sa pangungusap, masasabing ang mismong gamit ng mga ito bilang pananda ng semantic role ng mga complement ay isang katangian ng mga nominal marker sa mga wika sa Pilipinas. Kung titingnan ang distribution ng mga ito hindi lamang sa loob ng complement kundi maging sa ibang bahagi ng pangungusap, masasabing sumusunod sa isang malawak na padron ang mga pananda: una, bilang marker ng complement na siya nang natalakay sa mga naunang seksiyon, ikalawa, bilang bahagi ng predicate, at ikatlo, bilang bahagi ng adjunct.

Ang mga pananda ay maaaring mapabilang sa loob ng predicate, gaya ng sa (45) at (46). Tradisyonal na sinusuri ang ganitong mga pangungusap bilang nagsasaad ng pag-aari, ngunit higit pa sa nabanggit na interpretasyon, sinasabing ang mga ito ay nagsasaad ng pertinence (kaugnayan o relasyon) (Malicsi 51). Ang pertinence ay minamarkahan ng sa, kay, at kina sa Filipino at du, di, at da sa Ivatan.

- (45) **Filipino**
- a. (Maliksi 51)
Sa	mga	katutubo	ang	lupaing	ito.
PERT	PLRL	katutubo	FOC	lupain=LIG	ito
- b. **Kay**
		Elinor	ang	puso	ni	Edward.
		Elinor	FOC	puso	PERT	Edward
- c. **Kina**
			Manok	ang	itlog.
			Manok	FOC	itlog

- (46) **Ivatan**
- a. **Du** mahakay u vahay.
PERT	lalaki	FOC	bahay

'Sa lalaki ang bahay.'

- b. **Di** Lizzie si Darcy.
PERT.PERS	Lizzie	FOC	Darcy

'Kay Lizzie si Darcy.'

- c. **Da** Darcy u Pemberley.
PERT.PERS.PLRL	Darcy	FOC	Pemberley

'Kina Darcy ang Pemberley.'

Sa (47), ang panandang *ang* ay nagsisilbing intensive marker ng pang-uri sa halip na bilang focus marker ng mga pangngalan. Ayon kina Schachter at Otones, ang nasabing pangungusap ay nagmula sa mas payak na pangungusap na Malalim ang Tagalog. Kung gagawing intensive ang pang-uri, ang focus marker ng pangngalan ay makakaltas at matitira ang predicative complement marker na *ng* (280). Kaiba sa Filipino, sa halip na *u* o *nu*, gumagamit ng negative marker na *ji* ang Ivatan para sa mga intensive na pang-uri, gaya ng sa (48).

- (47) **Filipino**
Ang	lalim	ng	Tagalog.
INT	lalim	PCM	Tagalog

- (48) **Ivatan**
Ji	avid	ni	Jane.
INT	ganda	PCM	Jane

'Ang ganda ni Jane.'

Ayon kay Moriguchi, ang ganitong gamit ng negative na marker sa Ivatan gaya ng sa (48) ay nagsimula bilang register ng mga mangingisda, kung saan ginagamit ang kabaliktaran ng nais sabihin upang malito ang mga espiritu sa dagat (253). Samakatwid, kung titingnan ang gamit ng mga marker sa (47) at (48), ang mga nasabing pananda ay lagpas sa saklaw ng pag-aaral na ito at sa halip ay may kaugnayan sa pagbubuo ng mga pang-uri.

Ang mga adjunct katulad ng pang-abay ay hindi obligatory sa pagbubuo ng pangungusap o parirala. Kung susuriin ang estruktura ng mga adjunct, makikitang ang mga pananda ay naisasama sa iba pang mga morpema para makabuo ng mga pang-abay. Ang pagsusuri ng mga pang-abay rito ay sumusunod sa pag-aaral ni Malicsi tungkol sa mga pang-ukol sa Filipino. Ilan sa mga adjunct ay nagsasaad ng contrast, opposition, comparison, at iba pa.

Ang contrast ay naipapakita sa pamamagitan ng kombinasyon ng panandang sa at ng nominal na *kabila* kasama ang pertinence marker na *ng* sa Filipino, gaya ng sa (49). Sa kabilang banda, isang payak na pang-abay ang ginagamit sa Ivatan, ang morpemang *naran* kasama ng pertinence marker na *nu*, gaya ng sa (50).

(49) **Filipino**
Sa kabila ng pagmamadali ay bigla
 CONTRAST PERT pagmamadali FT bigla

 siyang napatigil.
 3SG.NOM=LIG PFV.AF-tigil

(50) **Ivatan**
 Nimhes si Anne **naran** nu makalistu.
 PFV.AF-tigil FOC Anne CONTRAST PERT pagmamadali

'Tumigil si Anne sa kabila ng pagmamadali.'

Ang stead o substitution ay minamarkahan ng sa kasama ng nominal na *halip* sa Filipino.

(51) **Filipino**
 Tinawag siya **sa halip** na ako.
 PFV.PF-tawag 3SG.NOM STEAD LIG 1SG.NOM

Walang katumbas ang nasabing konstruksiyon sa Ivatan. Sa halip, gumagamit ng ibang konstruksiyon para ipahayag ang stead. Tingnan ang mga pangungusap sa (52) bilang halimbawa.

(52) **Ivatan**
 a. Naypapia u mutdeh du dasal
 PFV.EF-galing FOC bata CM dasal

kan du gamot.
COMPARISON gamot.

'Gumaling ang bata sa dasal kaysa sa gamot.'

b. Nipidi-pidi ni Edward si Elinor
PFV.PF-pili AM Edward FOC Elinor

(kan) di Lucy.
COMPARATIVE Lucy

'Pinili ni Edward si Elinor kaysa kay Lucy.'

Sa mga pangungusap sa itaas, ginagamit ang *kan du/di* na nagpapahayag ng paghahambing (tatalakayin ang konstruksiyon ng ganitong mga parirala sa susunod na seksiyon). Makikitang ibang mga uri ng pangungusap sa wika ang nagpapahayag ng kaugnay na kahulugan sapagkat walang konstruksiyon na tuwirang nagpapahayag ng *stead* sa Ivatan.

Ang pang-abay na nagsasaad ng exception ay binubuo ng prepositional particle (bukod, puwera, liban sa Filipino at katadkan sa Ivatan) kasama ng pananda (sa sa Filipino, na opsiyonal kapag ang kasama ay ang preposition na puwera, at nu sa Ivatan).

(53) **Filipino**

a. Iniinom ko lahat **puwera (sa)** tubig.
IPFV.PF 1SG.GEN lahat EXCEPTION tubig

b. **Bukod sa** kaniya, may mahal pang
EXCEPTION 3SG.OBL EXIST mahal ADVP=LIG
iba si John.
iba FOC John

(54) **Ivatan**

Kanen ni Meg u atavu **katadkan nu** gulay.
IPFV.PF-kain AM Meg FOC lahat EXCEPTION gulay

'Kinakain ni Meg lahat maliban sa gulay.'

May kaugnayan sa beneficiary na complement ng pandiwa, ang adjunct na nagsasaad ng purpose o layon ay minamarkahan ng preposition na *para* kasama ng panandang *sa* sa Filipino at *du* sa Ivatan.

(55) **Filipino**
 Ginagawa ko ito **para sa** bayan.
 IPFV.PF-gawa 1SG.GEN ito PURPOSE bayan

(56) **Ivatan**
 Pinarinyen ya ni Elinor **para du** kinabukasan.
 IPFV.PF-gawa ito AM Elinor PURPOSE kinabukasan.

'Ginagawa ito ni Elinor para sa kinabukasan.'

Ang reference ay nagsasaad kung tungkol saan ang parirala. Ito ay minamarkahan ng mga morpemang *tungkol*, *hinggil*, at *ukol* sa Filipino at *kumapet* sa Ivatan kasama ng panandang *sa* at *du*.

(57) **Filipino**
 Si Aso ang dapat mong kausapin
 FOC Aso FOC dapat 2SG.GEN=LIG IMP.PF-usap

tungkol sa puso ng saging.
 REFERENCE puso ng saging

(58) **Ivatan**
 Nangununu **kumapet du** paychaddaw si Marianne.
 PFV.AF-kuwento REFERENCE pag-ibig FOC Marianne

'Nagkuwento si Marianne tungkol sa pag-ibig.'

Ang accordance ay tumutukoy sa basehan ng ginagawang aksiyon. Sa Filipino, opsiyonal na ginagamit ang *nang*, at ito ay idinidikit sa mga morpemang *ayon* at *sa*. Sa Ivatan, ang morpemang *akma* ay ginagamit kasama ng *du*. Kaugnay nito ang estruktura ng mga pariralang nagpapahayag ng paghahambing, kung saan ginagamit din ang akma kasama ng isang pananda. Tatalakayin ito sa susunod na seksiyon.

(59) **Filipino**
 Namumuhay siya **nang ayon sa** batas.
 I PFV.AF-buhay 3SG.NOM ACCORDANCE batas

(60) **Ivatan**
 Parinyen mu ya **akma du** batas.
 IMP.PF-gawa 2SG.GEN ito ACCORDANCE batas.

'Gawin mo ito nang ayon sa batas.'

Sa pagsasaad ng opposition, gumagamit ng pandiwa kasama ng pananda. Sa Filipino, ito ay ang mga morpemang *laban* o *kontra* kasama ng *sa*, at sa Ivatan, ginagamit ang mga morpemang *machilaban* at *du*.

(61)	Filipino					
	Tayo	ay	mag-aklas	laban sa	mga	hayop!
	1PL.NOM	FT	INF.AF-aklas	OPPOSITION	PLRL	hayop

(62)	Ivatan					
	Vinata	na	ya	machilaban du	presidente.	
	PFV.PF-sabi	3SG.GEN	ito	OPPOSITION	presidente.	

'Sinabi niya ito laban sa presidente.'

Ang comparison o paghahambing ay ipinapahayag gamit ang *kumpara*, *kaysa*, o *katulad* kasama ng nominal marker. Ang paghahambing sa (63a) ay nagpapakita ng pagkakaiba, samantalang ang sa (63b) ay nagpapakita ng pagkakatulad. Sa (63a), ang pandiwa ay nakakaltasan at naiiwan ang panandang *sa*, samantalang ang sa (63b) ay gumagamit ng panandang *ng*.

(63)	Filipino					
a.	Mas	baliw	iyang	sa	iyong	
	COMPA	baliw	iyang	COMPARISON	2SG.OBL	
b.	Maganda	ang	babae	tulad ng	reyna	
	maganda	FOC	babae	COMPARISON	reyna	

Ang kombinasyon ng mga morpema na tulad ng *sa* ay masasabing resulta ng pagkakaltas. Ang pangungusap sa (64) ay nagmula sa mas mahabang *Umibig si Marianne tulad ng (mga bida) sa nobela*, kung saan nakaltas ang *mga bida*. Ang *sa* ay tinitingnan bilang pananda ng location sa halip na bahagi ng pang-abay.

(64)	Umibig	si	Marianne	tulad ng sa	nobela.
	PFV.AF-ibig	FOC	Marianne	COMPARISON	nobela

Ang comparison ay ipinapahayag sa Ivatan gamit ang *kan* (para sa pagkakaiba) at *akma* (para sa pagkakatulad) kasama ng panandang *su*.

(65)	Ivatan				
a.	Maviavid	si	Elinor	kan du	mavakes.
	Mas maganda	FOC	Elinor	COMPARISON	babae

'Mas maganda si Elinor kaysa sa babae.'

b. Mavid si Jane **akma su** reyna.
 Maganda FOC Jane COMPARISON reyna

'Maganda si Jane tulad ng reyna.'

Para sa pagkakatulad, ginagamit ang morpemang *akma* kasama ng panandang *su*, gaya ng sa (65b). Kung babalikan ang estruktura ng mga pangungusap na nagpapahayag ng accordance, gumagamit dito ng panandang *du* kasama ng *akma*. Makikitang hindi maaaring pagpalitin ang dalawang pananda sapagkat nagpapahayag ang mga ito ng dalawang magkaibang kahulugan. Ang panandang *su* ay nagpapahayag ng pagkakatulad (i.e. gaya ng) samantalang ang *du* ay nagpapahayag ng restriksiyon o basehan (i.e. ayon sa).

Ang extent ay nagsasaad kung hanggang saan ang isang kaganapan. Ito ay ipinapahayag gamit ang *hanggang* kasama ng opsiyonal na panandang *sa* sa Filipino, at ng *mamanda* kasama ang *du* sa Ivatan.

(66) **Filipino**

Tanaw **hanggang (sa)** amin ang Highbury.
 tanaw EXTENT 1PLRL.OBL FOC Highbury

(67) **Ivatan**

Nadngey **mamanda du** Barton u ngengey ni Fanny.
 PFV.PEM EXTENT Barton FOC ili PERT Fanny

'Narinig hanggang Barton ang tili ni Fanny.'

Ang pinagmulan ng aksiyon o kaganapan ay minamarkahan ng *mula* at ng panandang *sa* sa Filipino at *yapu* at *du* sa Ivatan. Sa (68), ang pang-abay ay nakaltasan at naiwan lamang ang panandang *sa*.

(68) **Filipino**

Biglang umahon **sa** ilog si Buwaya.
 bigla=LIG PFV.AF-ahon SOURCE ilog FOC Buwaya

(69) **Ivatan**

Nimusuk **yapu du** katukutukunan si Wentworth.
 PFV.AF-baba SOURCE kabundukan FOC Wentworth

'Bumaba si Wentworth mula sa kabundukan.'

Ang iba't ibang interpretasyon ng oras ay ginagamitan ng iba't ibang morpema kasama ng panandang *sa* sa Filipino at *anu* sa Ivatan. Para sa (70a) at (71a), ang oras ay nagpapahiwatig kung hanggang kailan (extent) ang aksiyon, sa (70b) at (71b) ay nagpapahiwatig naman

kung mula kailan (source) ang aksiyon, at sa (70c) at (71c) naman ay nagpapahiwatig ng partikular na oras nang walang anumang patungkol sa kung gaano katagal ang aksiyon o kaganapan.

(70) **Filipino**

- a. Matutulog siya **hanggang sa** Sabado.
CONT.AF-tulog 3SG.NOM TIME₁ Sabado
- b. Magsusulat ako ng papel **mula sa** Linggo.
CONT.AF-sulat 1SG.NOM PM papel TIME₂ Linggo
- c. Ang ginagawa ko **sa** ngayon
FOC IPFV.PF-gawa 1SG.GEN TIME₃ ngayon
- ay wala.
FT NEGEXIST

(71) **Ivatan**

- a. Machinawu si Meg **mamanda anu** Dumingo.
CONT.AF-aral FOC Meg TIME₁ Linggo.
- 'Mag-aaral si Meg hanggang sa Linggo.'
- b. Machinawu si Meg **makayapa anu** Dumingo.
CONT.AF-aral FOC Meg TIME₂ Linggo.
- 'Mag-aaral si Meg simula Linggo.'
- c. **Anu** Sabado kakaru si Anne.
TIME₃ Sabado CONT.AF-alis FOC Anne
- 'Sa Sabado aalis si Anne.'

Ang *ni* sa (72), bagaman tila pareho ng porma sa personal marker ng unfocused complement na natalakay sa unang bahagi ng papel, ay lubos na iba sa nasabing pananda sapagkat ang gamit ng marker na ito sa pangungusap sa itaas ay upang ipahiwatig ang negative intensity.

(72) **Filipino**

- Wala akong nakuha **ni** pasasalamat.
NEGEXIST 1SG.NOM=LIG PFV.AF-kuha NEGINT pasasalamat

Sa Ivatan, ibang pananda ang ginagamit para sa negative intensifier. Tingnan ang (73).

- (73) **Ivatan**
 Rava=w nahap ni Darcy **naran** pamahumahes.
 NEGEXIST=FOC nakuha AM Darcy NEGINT pasasalamat

'Walang nakuha si Darcy ni pasasalamat.' (Hindi direktang salin)

Maaaring magkaroon ng personal na katumbas ang mga natalakay na pang-abay. Ipinapakita sa sumusunod ang ilang halimbawa.

- (74) **Filipino**
 a. Nagsalita siya **laban kay** Leon.
 PFV.AF-salita 3SG.NOM OPPOSITION.PERS Leon
 b. **Maliban kay** Fanny, ang lahat ay maganda.
 EXCEPTION.PERS Fanny FOC lahat FT maganda

- (75) **Ivatan**
 a. Nangunung **kumapet di** John si Marianne.
 PFV.AF-kuwento REFERENCE.PERS John FOC Marianne

'Nagkuwento tungkol kay John si Marianne.'

- b. Chinaddaw ni John u atavu
 PFV.PF-mahal AM John FOC lahat
 katadkan ni Marianne.
 EXCEPTION.PERS Marianne

'Minahal ni John ang lahat maliban kay Marianne.'

Mayroon namang ilang mga pang-abay na sadyang walang katumbas na personal na pananda dahil sa taglay nitong katangian, katulad na lamang ng oras. Ang purpose o layon ay maaaring magkaroon ng personal na katumbas, ngunit mas pumapasok ito bilang beneficiary na complement.

Bukod sa pang-abay, ginagamit ang pananda kasama ng pangngalan para makapag-modify ng iba pang pangngalan.

- (76) **Filipino**
 Sa gubat makakakuha ng puso **ng** saging.
 LM gubat CONT.AF-kuha PM puso PERT saging

Sa pangungusap sa (76), ang *saging* ay ginagamit na pang-modify ng *puso*, at ang ganitong relasyon ay minamarkahan ng panandang *ng*. Ang mga noun phrase katulad ng *ng saging* ay nagsisilbing modifier ng nauunang pangngalan at hindi obligatory sa pangungusap, kaya maituturing din ang mga ito na adjunct. Sa kabilang banda, maituturing sa pangungusap na ito na isang buong idiomatic expression ang *puso ng saging* at kung tatanggalin ang adjunct (*saging*) ay magiging literal ang interpretasyon ng *puso*. Sa mga pagkakataong gumagamit ng idiomatic expression tulad ng sa (76), hindi na maaaring tanggalin ang adjunct sa parirala sapagkat mahalagang bahagi na ito sa buong nominal expression.

(77) **Filipino**

Hinagisan	siya	ng	piraso	ng	pilak.
PFV.PF-hagis	3SG.NOM	TM	piraso	PERT	pilak

Ang pertinence na relasyon na makikita sa (77) ay nagmo-modify naman ng quantifier katulad ng *piraso*, *grupo*, at iba pa. Minamarkahan naman ng Ivatan ang pertinence na tulad ng sa (76) at (77) sa pamamagitan ng panandang *nu* (at ng personal nitong katumbas na *ni*). Tingnan ang (78).

(78) **Ivatan**

a.	Sinadyew	ni	Frank	u	piano	ni	Jane.
	PFV.PF-bili	AM	Frank	FOC	piano	PERT	Jane
	'Binili ni Frank ang piano ni Jane.'						
b.	Tinuruhan	ni	Emma	u	mutdeh		
	PFV.PF-bigay	AM	Emma	FOC	bata		
	su	asa	ka	gemgem	nu	kartus.	
	TM	isa	LIG	dakot	PERT	barya.	
	'Binigyan ni Emma ang bata ng isang dakot ng barya.'						

Gayundin, ginagamit ang *ng* (at ang mga personal na katumbas nitong *ni* at *nina*) para i-modify ang mga plural na panghalip sa Filipino, na nakabubuo ng compound na panghalip gaya ng sa (79) sa ibaba.

(79) **Filipino**

May	mga	naipundar		din	kami
EXIST	PLRL	PFV.PF-pundar	din	1PLRL.NOM	
nina		Bubuyog at Gagamba.			
PERT.PERS.PLRL		Bubuyog at Gagamba			

Ang pertinence ay mayroong iba't ibang pagpapakahulugan gaya ng pag-aari, pag-specify, pagkakabahagi, direksiyon, at quantity. Ang mga pangungusap gaya ng sa (79) ay tinitingnan bilang pertinence kung susuriin ang noun phrase na nagpapahayag ng pagkakabilang sa panghalip na mino-modify nito. Sa (79), ang pangngalan na *Bubuyog* at *Gagamba* ay nagpapakita ng pertinence sa panghalip na *kami*, sa paraang naipapakita ang mga referent na tinutukoy ng panghalip (Gallego at Zubiri 50).

Tila walang direktang katumbas na konstruksiyon ang ganitong pertinence sa Ivatan. Sa halip, ginagamit ang singular na panghalip kasama ng ligature na *ka* at ng panandang *nu* (o ang mga personal nitong katumbas na *ni* at *da*) para ipahayag na higit sa isa ang agent sa pangungusap. Kung susuriin ang estruktura ng mga nasabing pangungusap, mapapansin na bagaman ang focus ng pandiwa ay nasa agent, *aku* sa (80), ang adjunct na kasama ng pangngalan, halimbawa ay *Elinor* sa ibaba, ay gumagamit ng panandang *ni* (personal na katumbas ng *nu*) na nagpapahayag ng ganitong pertinence sa halip na *si* na siyang focused complement marker (personal na katumbas ng *u*).

(80) **Ivatan**
 Nangay aku **ka ni** Elinor du vahay.
 PFV.AF-punta 1SG.NOM PERT.PERS Elinor DM bahay

'Pumunta ako at si Elinor sa bahay.'

KONGKLUSYON

Bagaman nailahad na sa mga naunang pag-aaral katulad ng kina Reid at Liao ang simple at tradisyonal na pagsusuri sa mga nominal marker ng mga wika sa Pilipinas, naipakita ng pag-aaral na ito na hindi sapat ang ganitong pagtingin sa mga pananda upang mapalabas ang maliliit na pagkakaiba ng mga nasabing porma. Kung mas masusing susuriin ang mga pananda, lalo na ang ugnayan ng anyo at gamit ng ganitong mga morpema, masasabing marami at iba't iba ang gamit ng mga ito sa mga pangungusap kahit limitado ang anyo ng mga pananda.

Mula sa pag-aaral na ito, isang mas detalyadong typology ng mga nominal marker sa Pilipinas ang maaaring magawa. Bukod dito, ang mga komparatibong pag-aaral tulad nito ay maaaring makapagbigay ng solusyon sa iba pang usapin sa pagbabago at kasaysayan ng ilang mga katagoryang gramatikal.

Batay sa distribution ng mga pananda (sa complement, predicate, at adjunct), sa estruktura, at sa gamit ng mga ito sa loob ng pangungusap, ipinapakita sa sumusunod na mga talahanayan ang paglalagom sa mga nominal marker ng Filipino at Ivatan.

Distribution		Estruktura	Gamit	Filipino	Ivatan
Complement	Focused	[x ¹ N]	Common	ang	u
			Preposed	ang	nu
	Unfocused	[x N]	Agent/Experiencer	ng	nu
			Patient	ng	su
			Theme	ng; sa	su
			Direction	sa	du
			Location	sa	du
			Perceptee	sa	du
			Reciprocal Actor	sa	du
			Means	sa <i>pamamagitan ng</i>	nu
[P x N]	Beneficiary	<i>para sa</i>	<i>para du</i>		
[P x N]	Cause	<i>dahil sa</i>	<i>takan du</i>		
Predicative	[x N]	Pertinence	sa	du	
Adjunct	Pang-abay	[x [N ng/nu N] _{NP}]	Contrast	<i>sa kabila ng</i>	<i>naran nu</i>
			Stead	<i>sa halip na/ng</i>	-
		[Y ² x N]	Exception	<i>pwera sa</i>	<i>katadkan nu</i>
			Purpose	<i>para sa</i>	<i>para du</i>
			Reference	<i>tungkol sa</i>	<i>kumapet du</i>
			Accordance	<i>alinsunod sa</i>	<i>akma du</i>
			Opposition	<i>laban sa</i>	<i>machilaban du</i>
			Comparison	<i>iba sa</i>	<i>kan du</i>
			Comparison ₂	<i>tulad ng</i>	<i>akma su</i>
			Extent	<i>hanggang sa</i>	<i>mamanda du</i>
			Source	<i>mula sa</i>	<i>yapu du</i>
			Time	<i>hanggang sa</i>	<i>mamanda anu</i>
		Time ₂	<i>mula sa</i>	<i>makayapu anu</i>	
	[x N]	Time ₃	sa	anu	
[x N]	Negative intensifier	ni	<i>naran</i>		
Modifier	[x N]	Pertinence	ng	nu	

¹Kung saan ang X ay kumakatawan sa posisyon ng nominal marker

²Kung saan ang Y ay maaaring preposition o pandiwa, depende sa konstruksiyon

Distribution		Istruktura	Gamit	Filipino	Ivatan
Complement	Focused	[x N]	Common	si/ ³ sina	si
			Preposed	si/ sina	si
	Unfocused	[x N]	Agent/Experiencer	ni/nina	ni/da
			Patient	- ⁴	-
			Theme	kay/kina	di/da
			Direction	kay/kina	di/da
			Location	-	-
			Perceptee	kay/kina	di/da
			Reciprocal Actor	kay/kina	di/da
	[x [N ng N] _{NP}]	Means	-	-	
[P x N]	Beneficiary	<i>para</i> kay/kina	<i>para</i> di/da		
[P x N]	Cause	<i>dahil</i> kay/kina	<i>takan</i> di/da		
Predicate	[x N]	Pertinence	kay/kina	di/da	
Adjunct	Pang-abay	[x [N ng/nu N] _{NP}]	Contrast	-	-
			Stead	-	-
		[Y x N]	Exception	<i>pwera</i> kay/kina	<i>katadkan</i> ni/da
			Purpose	<i>para</i> kay/kina	<i>para</i> di/da
			Reference	<i>tungkol</i> kay/kina	<i>kumapet</i> di/da
			Accordance	<i>alinsunod</i> kay/kina	- ⁵
			Opposition	<i>laban</i> kay/kina	<i>machilaban</i> di/da
			Comparison	<i>iba</i> kay/kina	<i>kan</i> di/da
			Comparison ₂	<i>tulad</i> ni/nina	<i>akma</i> di/da
			Extent	<i>hanggang</i> kay/kina	<i>mamanda</i> di/da
			Source	<i>mula</i> kay/kina	<i>yapu</i> di/da
			Time	-	-
		Time ₂	-	-	
		Time ₃	-	-	
	[x N [S]]	Quantity	-	-	
Modifier	[x N]	Pertinence	ni/nina	ni/da	

³ Iyong mga porma na matatagpuan sa kanan ng [/] ay ang plural na katumbas ng mga pananda

⁴ Ang [-] ay nagsasaad na walang personal na katumbas ang konstruksiyon

⁵ Sa Ivatan, ang accordance na gumagamit ng personal noun ay ipinapahayag gamit ang *akma* at ng panandang du kasama ang isang verb phrase. Halimbawa: *akma du vinata ni Juan* 'ayon sa sinabi ni Juan.'

TALAAN NG MGA DAGLAT

1	1st person	LIG	Ligature
2	2nd person	LM	Location marker
3	3rd person	LOC	Locative
ADVP	Adverbial particle	MM	Means marker
AF	Agent focus	NEG	Negator
AM	Agent marker	NEGEXIST	Negative existential
BF	Beneficiary focus	NEGINT	Negative intensity marker
BM	Beneficiary marker	NOM	Nominative
CM	Cause marker	OBL	Oblique
COM	Common	PCM	Predicative complement marker
COMP	Complementizer	PEM	Perceptee marker
COMPA	Comparative aspect	PERS	Personal
CONT	Contemplative	PERT	Pertinence
DF	Direction focus	PF	Patient focus
DM	Direction marker	PFV	Perfective aspect
EF	Experiencer focus	PLRL	Plural
EXIST	Existential	PM	Patient marker
FOC	Focus marker	PROX	Proximal
FT	Fronted topic marker	RAM	Reciprocal actor marker
GEN	Genitive case	REM	Remote
IMP	Imperative	REL	Relativizer
INF	Infinitive	SG	Singular
INT	Intensifier	TM	Theme marker
IPFV	Imperfective aspect	TOP	Topic

MGA SANGGUNIAN

- Benton, Richard. *Pangasinan Reference Grammar*. Honolulu: University of Hawaii Press, 1971. Nakalimbag.
- Constantino, Ernesto. "The sentence patterns of twenty-six Philippine languages." *Lingua* 15 (1965): 71-124. Nakalimbag.
- Gallego, Maria Kristina at Louward Allen Zubiri. "Metonymy of NANG." *Social Science Diliman* 9.1 (2013): 39-63. Nakalimbag.
- Hidalgo, Cesar at Araceli Hidalgo. *A tagmemic grammar of Ivatan*. Manila: Linguistic Society of the Philippines, 1971. Nakalimbag.
- Malicsi, Jonathan. "Pang-ukol sa Filipino." *Daluyan* 18 (2012): 39-82. Web. 03 Marso 2013.
- Maree, Rundell. *Ibatan: A grammatical sketch of the language of Babuyan Claro Island*. Manila: Linguistic Society of the Philippines, 2007. Nakalimbag.
- McFarland, Curtis. "Definite objects and subject selection in Philippine languages." *Studies in Philippine Linguistics* Vol. 2. Ed. C. Edrial-Luzares at A. Hale. Manila: Linguistic Society of the Philippines, 1978. 139-182. Nakalimbag.
- Moriguchi, Tsunekazu. "Lexical variations in the Batanic language group: Male and female urination." *Current issues in Philippine linguistics and anthropology: Parangal kay Lawrence A. Reid*. Ed. H. Liao and C. Rubino. Manila: Linguistic Society of the Philippines, 2005. 205-253. Nakalimbag.
- Ong, Bob. *Alamat ng gubat*. Makati City: Visual Print Enterprises, 2004. Nakalimbag.
- Payne, Thomas. *Exploring language structure: A student's guide*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. Nakalimbag.
- Quakenbush, J. Stephen. "Some Agutaynen Grammatical Details: Personal Pronouns, Nominal Markers, and Tense/Aspect/Mode." *Linguistics and Language Education in the Philippines and Beyond: A Festschrift in honor of Ma. Lourdes S. Bautista*. Manila: Linguistic Society of the Philippines, 2005. 437 – 477. Nakalimbag.
- Reid, Lawrence. *An Ivatan Syntax*. Honolulu: Pacific and Asian Linguistics Institute, University of Hawaii, 1996. Nakalimbag.
- . "Determiners, nouns, or what? Problems in the analysis of some commonly occurring forms in Philippine languages." *Oceanic Linguistics* 41.2 (2002), 295-309. Nakalimbag.
- Reid, Lawrence at Hsiu-chuan Liao. "A brief syntactic typology of Philippine languages." *Language and Linguistics* 5 (2004), 433-490. Nakalimbag.
- Schachter, Paul at Fe Otones. *Tagalog Reference Grammar*. Berkeley: University of California Press, 1972. Nakalimbag.